

Drop Outs

Utvärderingsrapport

Mars 2012

En investering för framtiden

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

gun from
CONSULTING

Innehåll

1. Bakgrund	2
2. Utvärderingsuppdraget.....	3
2.1 Syfte.....	3
2.2 Datainsamling.....	3
2.3 Avgränsning.....	4
2.4 Att använda sekundärdata.....	4
3. Om projektet Drop Outs	4
3.1 Drop Out modellen.....	5
4. Projektets mål och resultat	7
4.1 Mål.....	7
4.2 Projektets resultat och intressenternas erfarenheter	8
4.2.1 Utveckling av modellerna	8
4.2.2 Den grupp projektet arbetat fördjupat med.....	9
4.2.3 Avhopp och IG-betyg bland projektets deltagare	10
4.2.4 Avhopp och IG-betyg i Jämtlands län.....	12
4.2.5 Utbildningsanordnarna.....	14
4.2.6 Samarbetsparterna.....	16
4.2.7 Sammanfattning resultat.....	17
5. Implementering av arbetssättet.....	18
6. Kostnadsanalys	19
7. Analys och diskussion	20
8. Slutsatser/rekommendationer	24

1. Bakgrund

Nästan var tredje elev hoppar av eller saknar fullständiga betyg från gymnasieskolan i Sverige. I Skolverkets uppföljning 2011¹ saknade hela 31 % av gymnasieeleverna ett slutbetyg efter tre års studier. Uppföljningar av gruppens sysselsättning talar sitt tydliga språk, utan fullständig gymnasiekompetens finns små möjligheter att ta sig in på arbetsmarknaden och risken för utanförskap ökar.

Kommunförbundet i Jämtlands län har uppmärksammat problematiken och tog under 2008 fram en förstudie som visade att 25 % av länets unga saknar ofullständiga betyg från gymnasiet. För många av dem blir vuxenutbildning en möjlighet att komplettera eller läsa in gymnasiekompetens men avhopp och ofullständiga betyg förekommer i allt för stor utsträckning även här. Kommunernas kostnader för avhopp och betyget Icke Godkänd inom vuxenutbildningen uppgick till så mycket som 4,8 miljoner kronor år 2007. Förstudien visade också att vägledare och pedagoger i länet är osäkra på hur de ska arbeta med målgruppen på ett bra sätt, men de är eniga om att dessa individer behöver fångas upp i god tid för att inte misslyckas med studierna på nytt.

Distansstudier och studier via LärCentra är numer en vanlig utbildningsform inom vuxenstudier. Det flexibla studiesättet rymmer många fördelar och Jämtlands Gymnasieförbund² vill att möjligheterna till distansstudier för vuxna och gymnasieelever ökar. Samtidigt ställer studiesättet större krav på individen. För personer som tidigare haft problem med sina studier eller har en funktionsnedsättning kan upplägget bli en utmaning och risken för nya misslyckanden är påtaglig. Jämtlands läns Kommunförbund konstaterar att denna grupp kan behöva mer specialpedagogiskt stöd för att klara utbildningen.

För att tillgodose behovet av en individanpassad stödstruktur och specialpedagogisk kompetens inom vuxenutbildningen har Kommunförbundet tagit fram en arbetsmodell, som testats i projektform under namnet Drop Outs. Projektet har pågått mellan 2009 och 2012, och delfinansierats med medel från den Europeiska Socialfonden. Genom satsningen ska kvaliteten i vuxenutbildning säkerställas och samtliga vuxenstuderande ska få tillräckliga förutsättningar för att slutföra utbildningen och etablera sig i arbetslivet. På sikt är satsningen tänkt att leda till höjd utbildningsnivå i Jämtlands län och fler som kan försörja sig i eget arbete. Projektet har utvärderats av en extern aktör och resultatet presenteras i denna rapport.

---

¹http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.164749!Menu/article/attachment/PM%20Gymnaiseskolan%20Betyg%20111220.pdf

² Verksamhetsplan 2010/2011

2. Utvärderingsuppdraget

Utvärderingsföretaget Gun From Consulting har fått i uppdrag att göra den externa utvärderingen av projektet. Uppdraget har genomförts mellan december 2010 och februari 2012.

2.1 Syfte

Syftet med den externa utvärderingen är att bistå med en resultatutvärdering av projektet, det vill säga att göra en genomgång av uppnådda resultat och analysera i vilken utsträckning övergripande mål och syften nåtts. Underlaget ska kunna användas som beslutsunderlag inför projektägarens ställningstagande till en fortsatt utveckling och implementering av verksamheten. I rapporten förs därför en diskussion om projektets nytta, bland annat i form av en kostnadsanalys. Utvärderingen förmedlar även överväganden kring konkreta utvecklingsområden inför ett fortsatt utvecklingsarbete.

2.2 Datainsamling

I projektets egen regi har ett omfattande uppföljningsarbete skett, med inriktning på deltagarperspektivet och projektets målgrupper. Dessutom har en processuppföljning gjorts, med fokus på att stämma av huvudprocesserna mot aktiviteternas resultat och projektets mål. Följande material har samlats in av projektet och det är detta material som huvudsakligen används i den externa utvärderingen.

- **Intervjuer med avhoppare och uppföljning av statistik**
Telefonintervjuer med 260 avhoppare med syfte att undersöka orsakerna till avhoppet.
- **Telefonintervjuer och djupintervjuer med elever som fått betyget IG**
Telefonintervjuer med 30 slumpvis utvalda personer som fått IG, vilket utgör 10 % av totala antalet. Djupintervjuer med 6 deltagare som fått IG.
- **Utvärderingsenkät samtliga studerande på LärCentra Östersund**
Höstterminen 2011. Deltagare från Drop Outs ingick även i studien. Detta är en årligt återkommande enkät till samtliga studerande och syftar till bl.a. att undersöka studerandes uppfattning om studierna och nöjdheten.
- **Intervjuer med pedagoger och utbildningsanordnare**
17 individuella intervjuer från 6 utbildningsorganisationer, med syfte att följa upp om utbildningsanordnarna arbetat efter styrdokumentet. Teman som behandlades var pedagogiken, projektet och utvärdering m.m.
- **Enkät till samarbetspartners**
Uppföljningsenkät till samarbetspartners, det vill säga Brobygget, Navigatorn, Galaxen (Arbetsförmedlingen), fackföreningen Byggnads och LärCentras studievägledare.

- **Analys av tillgänglig statistik**

Bland annat statistik över avhopp och betyget IG, tillgängligt via Regionförbundet i Jämtlands län.

För fullständig information om hur projektets undersökningar genomförts, svarsfördelning, diagram etc. hänvisas till projektets egen dokumentation. I den här rapporten presenteras materialet på en mer övergripande nivå, med nedslag i intressanta områden.

Inför den externa utvärderingen har materialet kompletterats med intervjuer och samtal med projektägare och projektmedarbetare. Möten med projektledningen har dokumenterats.

I presentationen av intervjuer och enkäter används några citat för att illustrera respondenternas uppfattningar och erfarenheter. Notera att citaten i vissa fall har redigerats något (språkligt, inte innehållsmässigt) för att öka läsbarheten.

2.3 Avgränsning

Vid en genomgång av projektets lägesrapporter kan konstateras att en mängd aktiviteter har pågått inom verksamheten, till exempel informationsspridning, möten, handledning, seminariedeltagande och samarbete med Mittuniversitetet. I den externa utvärderingen har vi dock avgränsat oss till de huvudsakliga aktiviteterna kopplat till de modeller som utvecklats.

2.4 Att använda sekundärdata³

Eftersom sekundärdata främst använts i den externa utvärderingen är det relevant att diskutera vad det inneburit för analys och tolkning av materialet. Undersökningarna är gjorda av personer som arbetat i projektet och det finns både för- och nackdelar förknippat med det. Att de har en förståelse för området kan vara en styrka eftersom de därmed vet vilka frågor som är relevanta att ställa, de har dessutom haft en direkt ingång till projektets aktörer och deltagare vilket torde haft en positiv inverkan på villigheten att medverka i studierna. Det finns samtidigt en risk förknippat med detta, endast projektet känner till hur undersökningarna gjorts och det gör utvärderingen mindre transparent. Hade undersökningarna gjorts av en utomstående utvärderare skulle frågor som belyser projektets svagheter och eventuella tillkortakommanden belysas i större utsträckning, eftersom uppgiften är att vara ”kritisk granskare”. Det är viktigt att ha med sig i läsningen att det är under dessa förutsättningar analys och slutsatser tagits fram.

3. Om projektet Drop Outs

Det treåriga projektet Drop Outs har drivits av Kommunförbundet i Jämtlands län, med länets åtta kommuner, LärCentra, vuxenutbildningsanordnare och andra

---

³ Det material projektet samlat in genom sina undersökningar.

intressenter som samverkansparter. Västernorrlands län och JiLU i Ås har även medverkat i projektet.

Enligt projektansökan finns ett behov av att 1) utveckla bättre rutiner och förbättra samarbetet mellan kommunerna kring mottagandet av personer som söker information och vägledning om utbildningar, 2) ta fram alternativa informations- och vägledningsmodeller som komplement för målgruppen och 3) ytterligare kompetensutveckling till vägledare och pedagoger för att möta målgruppens behov. Projektet Drop Outs har agerat för att vuxenutbildningen i länet ska bli mer samspelt och arbeta långsiktigt och strategiskt för att nå hållbara resultat.

Verksamheten har haft en tydlig utvecklingsansats och projektet har testat metoder och arbetsmodeller för att minska antalet avhopp och icke godkända betyg inom länets vuxenutbildning. Ambitionen är att fler studerande når sina mål och kan ta sig in på arbetsmarknaden. Det övergripande syftet var att

”Utveckla stödstrukturer för studerande inom vuxenutbildningen och få fler att utifrån sina egna förutsättningar klara av sina studier och få fotfäste på arbetsmarknaden.” (Projektbeskrivningen)

Personer i åldern 20 - 55 med intresse för att studera, eller som är inskrivna hos utbildningsanordnare, har utgjort den primära målgruppen. I målgruppen ingår tre olika grupper studerande: personer som studerar på heltid och samtidigt arbetar så mycket att studierna blir lidande, personer med bristfälliga baskunskaper och som ofta har med sig ett misslyckande från sin tidigare skolgång samt personer med olika funktionsnedsättningar.

Utbildningsanordnare och kommuner har ingått i projektet som sekundär målgrupp. Dessa aktörer har medverkat för att skapa den enhetliga stödstrukturen för vuxenstudierande samt varit mottagare av kompetensutvecklingsinsatser. Utbildningsanordnarna som ingått i projektet består av 11 utbildningsföretag och kommunala skolor som har upphandlats av Östersunds kommun för att leverera vuxenutbildning via kommunernas LärCentra, omfattande 75 % av all vuxenutbildning i länet.

3.1 Drop Out modellen

Drop Out modellen, som använts i arbetet med den primära målgruppen, har bestått av de tre huvudprocesserna **rekrytering/mottagning, utbildningens innehåll och uppläggning** samt **uppföljning/utvärdering**.

För att fånga upp målgruppen har tanken varit att samtliga elever som saknar ett fullständigt slutbetyg ska träffa en vägledare. Genom kompetensutvecklingsinsatser riktade till vägledare i kombination med nya samtals/vägledningsmodeller skulle målgruppen lättare identifieras i ett tidigare skede. De specialpedagogiska och

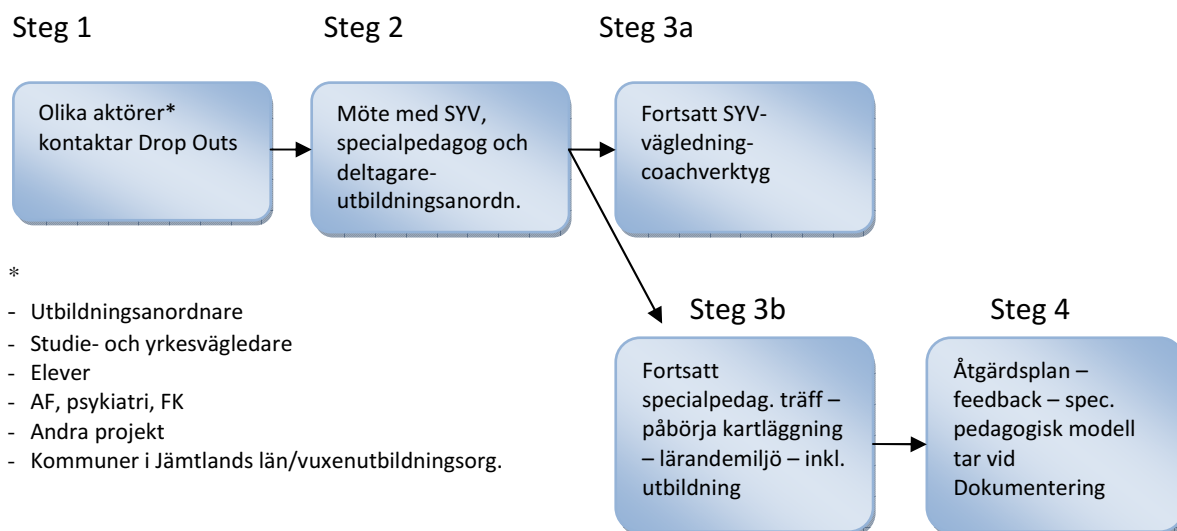
vägledningsmässiga modeller och program⁴ som utvecklats i modellen skulle därefter möta elevernas behov på individ-, grupp-, och organisatorisk nivå. Utgångspunkten har varit att insatserna som sker på individnivå måste också sättas in på organisationsnivå.

På **individnivå** spelar kartläggning en central roll, kunskap om tidigare studieerfarenheter, socioemotionella faktorer, funktionshinder m.m., beskrivs som viktigt för att kunna ge individanpassat stöd. Till exempel i form av stöd för dyslexi eller språkundervisning för nya svenskar. Den individuella handlingsplan som skulle tas fram för studierna var tänkt att följas upp och utvärderas under pågående studier, uppföljning var även tänkt att ske på aggregerad nivå i utbildningsorganisationerna.

På **gruppnivå** (arbetslagsnivå) finns bland annat behov av att föra pedagogiska diskussioner, öka kunskaperna om bemötande av Drop Outs målgrupp, olika lärstilar och alternativa läromodeller samt medvetandegöra mål och styrdokument, betygssystem och utvärderingsdokumentation.

På **organisationsnivå** har fokus varit att klargöra rutiner, tydliggöra ansvarsfördelning, kvalitetssäkring, uppföljning av anbud, se över balansen mellan egen studietid och lärartid samt omvärldsanalys. Insatserna på gruppnivå och organisationsnivå har varit riktade till den sekundära målgruppen och där har även informationsspridning ingått.

Modellen har inneburit de steg som illustreras i figuren nedan.

Figur 1. *Drop Out modellen* (utvärderarens tolkning och konstruktion, baserat på projektets eget material)

⁴ För en mer utförlig beskrivning av innehållet i de pedagogiska och vägledningsmässiga modellerna hänvisas till projektets egen dokumentation.

4. Projektets mål och resultat

4.1 Mål

Projektet har angett följande övergripande mål och delmål för verksamheten.

Övergripande mål

Att de som påbörjar studier vid LärCentra och vuxenutbildningen ska slutföra dem på ett sätt som är positivt för individen och samhället, som en följd kan fler etablera sig på arbetsmarknaden.

Delmål

Att utveckla en infrastruktur till stöd för målgruppen med avhopp/IG i vuxenutbildningen, på individuell nivå (pedagogiskt stöd och vägledning), gruppnivå (interaktiva stödprocesser) och organisationsnivå (samverkan och gemensamma stödstrukturer mellan utbildningsanordnarna).

Infrastrukturen skulle bestå av att

- utveckla en modell för att identifiera och kartlägga de personer som har behov av stöd
- utveckla pedagogiska stödstrukturer
- utveckla uppföljning och utvärdering av den studerandes resultat

En dialog har förts mellan utvärderaren, projektägare och projektmedarbetare om projektlogiken, det vill säga hur syfte-mål-indikatorer-aktiviteter hänger ihop på ett logiskt sätt och hur resultaten ska mätas på ett så rättvisande sätt som möjligt. Vid genomgång av dessa frågeställningar konstaterades att delmålen kan liknas vid strategier. Följande indikatorer har tagits fram för att mäta det övergripande målet.

- Minskade avhopp
- Minskat antal IG-betyg
- Ökat antal nöjda studerande
- Högre andel som tar ut slutbetyg

För att följa upp i vilken utsträckning indikatorerna, och därmed målen, uppfyllts behövdes en utgångspunkt att jämföra med. Förslag på konkreta mått har diskuterats i projektgruppen och man enades om att använda kommunens kostnader för avhopp⁵ som utgångspunkt samt statistik över antal IG-betyg under den period projektet pågick. En halvering av kostnaderna föreslogs som lämpligt mått för indikatorn minskade avhopp. När det gäller minskningen av IG-betyg och andelen som tar ut slutbetyg, har projektet inte specificerat med vilken omfattning minskningen ska ske

---

⁵ Beräknad kostnad per kurspoäng för avhopp och IG-betyg 2007-2011

för att vara ett godtagbart resultat. Indikatorn *ökat antal nöjda studerande* skulle kunna vara möjligt att följa upp kvantitativt men har inte specifikt följts upp i projektet.

För att följa upp i vilken utsträckning det kvalitativa målet *att utveckla en infrastruktur till stöd för målgruppen* har nåtts, har det krävts en sammanvägning av enkäter och intervjuer med både den primära och den sekundära målgruppen och med projektmedarbetarnas erfarenheter. Detta mål bedöms inte möjligt att mäta med kvantitativa mått.

Ett mål har även formulerats för en tänkt fortsatt användning och integrering av modellen – *att finna en uthållig finansiering för de nödvändiga stödstrukturerna*. Projektet har tagit fram några finansieringsalternativ, dessa presenteras närmare i ett eget avsnitt längre fram i rapporten.

4.2 Projektets resultat och intressenternas erfarenheter

4.2.1 Utveckling av modellerna

Under projektet har de tre modeller som ingår i infrastrukturen, och som är till stöd för målgruppen med avhopp/IG i vuxenutbildningen, tagits fram och testats. Enligt projektmedarbetarna visar de utvärderingar som gjorts att modellerna fungerar enligt plan.

Modell för att identifiera och kartlägga personer med behov av stöd

Projektet har nått ut till över 100 personer och har arbetat fördjupat med i genomsnitt cirka 50 individer som har hoppat av sin utbildning. Fler har velat komma in i Drop Outs, både aktörer och elever har hört av sig eftersom det finns individer som behöver kartläggas. Projektet har dock inte haft resurser för att ta emot alla.

Tanken har varit att skaffa sig praktiska kunskaper om hur man kan och bör arbeta med målgruppen. Under resans gång har projektet tagit emot en resurssvagare elevgrupp som behövt hjälp att hitta struktur och djupare stöd för psykosocial problematik. Utan Drop Outs hade denna grupp inte haft någonstans att vända sig, ett flertal har tidigare fått försörjningsstöd i någon form, är projektmedarbetarnas erfarenhet. Den här målgruppen beskrivs som ”tung” och kräver specialkompetens, mycket handlar om hur man bedömer individen och dessa personer behöver djupare och mer hållbart stöd. Projektmedarbetarnas erfarenhet är att utbildningsanordnarna undviker att jobba med gruppen eftersom de kräver så pass mycket stöd. Genom projektet har elevgruppen synliggjorts och vad som tidigare var en gråzon har lyfts fram i ljuset.

Modell för pedagogiska stödstrukturer

Projektmedarbetarna beskriver att arbetsmodellen gett ökade möjligheter för individen att lyckas utifrån sina förutsättningar. Projektet har kunnat fördjupa sig i

problembilden och vad som gör att individen inte kommer vidare. Individer med allvarlig problematik har hänvisats till vård, habilitering eller psykiatri.

Målgruppen har genom Drop Outs fått tillgång till struktur, stöttning, betygsgesamtal m.m. och flera studerande uppger i enkäter och intervjuer att de tack vare Drop Outs har klarat sina kurser. Specialpedagogens arbete med att hjälpa lärarna med målgruppen har därför varit viktigt, menar projektansvarig vid LärCentra.

Projektledningen har en god bild över vilka problem som finns i ”kedjan” i modellen för pedagogiska stödstrukturer, och de problem som uppstått under resans gång har åtgärdats successivt.

Modell för uppföljning och utvärdering av den studerandes resultat

Drop Out modellens uppföljningsmoment beskrivs ha ökat kunskaperna om målgruppen och orsakerna till avhopp och har bekräftat att vissa former för utbildning inte passar målgruppen, distansstudier blir en utmaning för personer med behov av struktur. Att utveckla uppföljning och utvärdering av den studerandes resultat har handlat om att titta på hela läroprocessen. Uppföljningen har också möjliggjort systematisk insamling av statistik och bevakning av utvecklingen kring avhopp och IG-betyg.

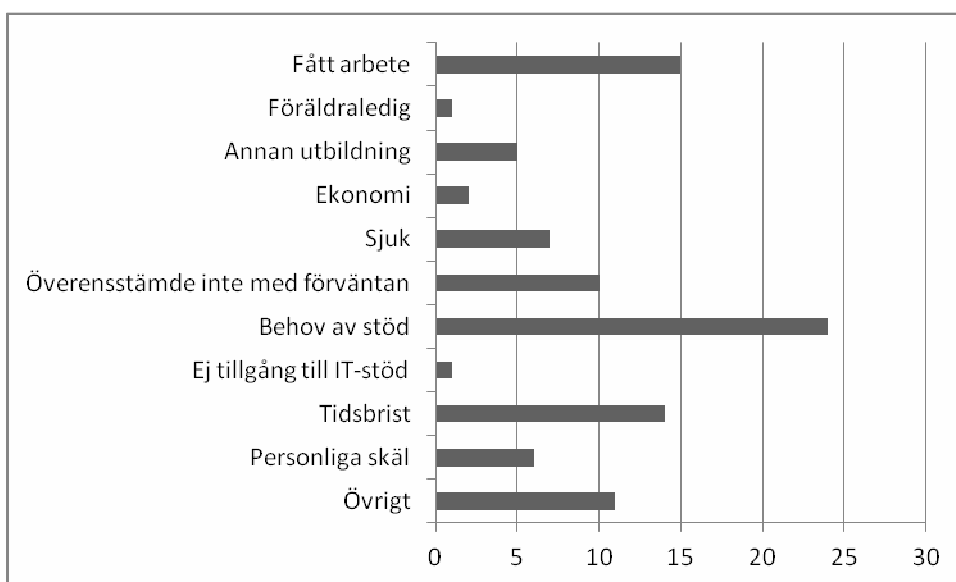
Uppföljningarna har i kombination med att arbeta efter modellen varit ett led i kvalitetssäkringen. Det har gett ett användbart och värdefullt underlag inför upphandling eftersom man nu har kunskaper om vad som fungerar och inte. Frågan om utvärdering måste in i förfrågningsunderlaget menar projektarbetarna. De lyfter vidare fram att det är viktigt att någon ansvarar för uppföljningsarbetet, helst någon från LärCentra som är insatt i området och kan koppla det till kvalitetssäkringen.

4.2.2 Den grupp projektet arbetat fördjupat med

Av de 50 individer projektet arbetat fördjupat med beskrivs många ha kommit närmare arbetsmarknaden, ett fåtal har fått arbete, en del har gått vidare till Arbetsförmedlingens olika program. En uppföljning av gruppen har ännu inte gjorts men enligt projektledningen har minst 10 av de cirka 50 elever man arbetat fördjupat med gått till någon form av arbete efter att de klarat studierna på LärCentra. En av dem, ”elev 1”, har kunnat slutföra sina kurser med stödet från Drop Outs, fått betyget godkänd och arbetar nu som byggnadsarbetare. Enligt både arbetsgivare och fackförening hade han inte fått det jobbet utan godkända betyg. Drop Outs har fått veta av facket att det finns många killar som ”elev 1”, som skulle behöva få samma hjälp för att ha en chans att ta sig in i branschen. Ett annat exempel är ”elev 2”, en tjej som tidigare levde på försörjningsstöd och kom från socialtjänsten till Drop Outs. Hon har med stöd från Drop Outs studerat klart på LärCentra, fått slutbetyg och går nu vidare till universitetsstudier.

4.2.3 Avhopp och IG-betyg bland projektets deltagare

Den undersökning projektet gjorde våren 2011 med vuxenstuderande som hoppat av, visade att det finns en mängd orsaker till att avbryta studierna. Projektet har inte sett någon skillnad i betyg och avhopp när det gäller målgruppen elever med invandrarbakgrund. Den vanligaste orsaken till att hoppa av var att behovet av stöd inte tillgodosågs via utbildningsanordnaren, och de näst vanligaste att man fått arbete eller upplevde tidsbrist. Fördelningen per svarsalternativ framgår av Figur 2 nedan.

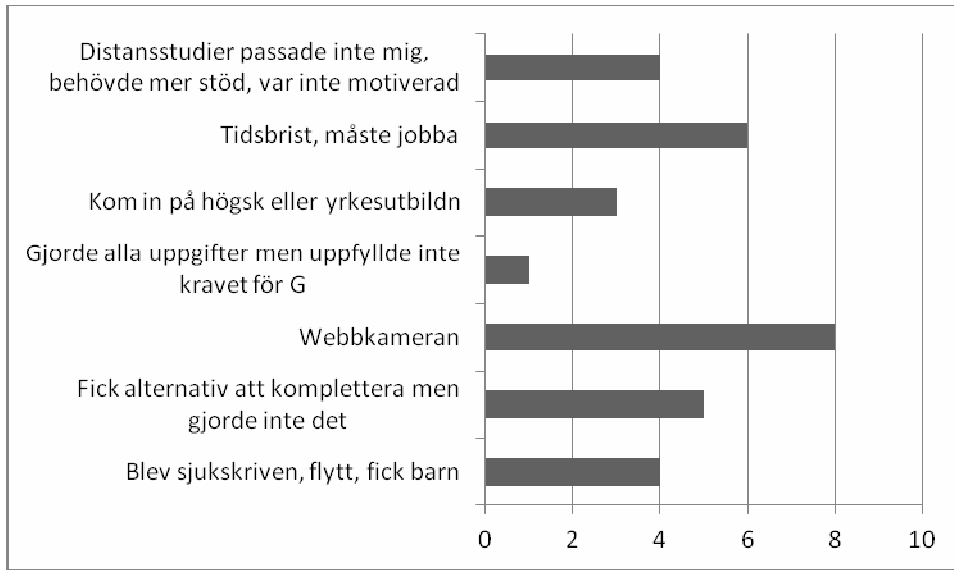

Figur 2. Orsaker till avhopp VT 2011. (källa: projektets eget material)

Projektets enkätstudie med studerande som fått betyget IG visade att hälften av dem inte kände till att de fått betyget IG, utan trodde istället att skolan registrerat ett avbrott i studierna. De diskuterade inte heller betyget med läraren efteråt. Vid skolstarten fick de flesta information om att de kunde läsa om betygsriterierna på Internet eller i ett dokument som delades ut men var femte person uppfattade inte att de diskuterat betygsriterierna med läraren. I djupintervjuerna med vuxenstuderande bekräftas den bilden, få hade en betygsdiskussion inför studierna. Projektmedarbetarna menar att resultatet inte förvånar eftersom distansstudier är den dominerande utbildningsformen och då ingår att eleven hänvisas till utbildningsanordnarens hemsida för att själv söka information. Det här visar att betygsriterierna behöver konkretiseras ytterligare, menar projektmedarbetarna, det ska vara klart för eleven varför hon eller han fick ett visst betyg och vad individen behöver göra för att uppnå ett visst betyg.

En fjärdedel av dem som besvarade deltagarenkäten (IG-betyg) har svarat att de tror att de fått betyget IG på grund av att de inte använde webbkameran vid muntliga redovisningar. Övriga anledningar framgår av Figur 3. Projektmedarbetarnas erfarenhet är att många av dessa individer skulle vilja förbereda sig på de muntliga

proven men tycks inte våga be om stöd. De menar att det därför borde vara valfritt eller finnas alternativ till att använda webbkameran.

Figur 3. De studerandes uppfattning om varför de fick betyget IG (källa: projektets eget material)

Tidsbrist på grund av arbete uppges som den näst vanligaste förklaringen till varför man fått betyget IG. Distansstudier har inte heller fungerat för alla och några har fått möjlighet att komplettera betyget men valt att inte göra det. På frågan *Vad skulle du kunnat göra för att inte få ett IG?* svarar varannan person i enkäten att de behövt mer tid – antingen mer tid till komplettering, skulle lagt ner mer tid på studierna eller inte haft den tid som krävdes på grund av annan sysselsättning. Möjligheterna som erbjuds för komplettering upplever projektmedarbetarna som goda, enligt deras erfarenhet får eleverna information om hur de kan rätta till ett IG.

Flera av de vuxenstuderande som intervjuats av projektet har upplevt att de inte fått det stöd de behövde av utbildningsanordnaren. De studerande har framförallt efterfrågat mer struktur, att kunna diskutera föreläsningar med någon, en lugn studiemiljö och feedback från läraren. Projektmedarbetarna drar slutsatsen att inte alla utbildningsupplägg passar studerande som behöver särskilt stöd. Ett utvecklingsområde projektmedarbetarna sett är kommunikationen mellan lärare och elever.

”Eleverna upplever en sak och lärarna en annan.”

Bland annat har detta tagit sig uttryck i att projektet fått veta att lärare försökt nå eleverna för att förklara betyget men de har inte gått att nås, eleverna uttrycker å andra sidan att de inte får kontakt med sin lärare. Vid behov av stöd förväntas eleverna själva ta initiativet men inte alla känner till att det fungerar på det sättet och en del förväntar sig att lärarna ska höra av sig.

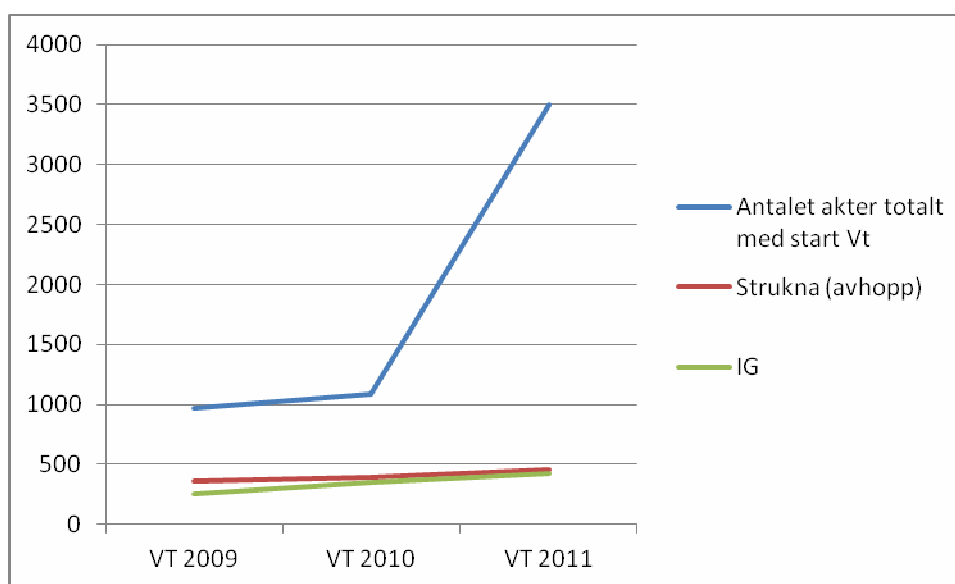
4.2.4 Avhopp och IG-betyg i Jämtlands län

Mellan 2009 och 2011 har antalet kursdeltagare totalt sett ökat på den vuxenutbildning som upphandlas av Östersunds kommun⁶, vilket har att göra med att yrkesvux tilldelades mer resurser under 2011 och kunde ta in fler studerande. Avhoppet och IG-betygen har däremot inte ökat med lika stor andel utan legat på en relativt konstant nivå under perioden, vilket framgår av tabellen nedan. Akter kan översättas med kursdeltagare och en individ kan alltså motsvara flera kursdeltagare beroende på hur många kurser denne står registrerad på vid terminsstart.

Tabell 1. Totalt antal kursdeltagare, strukna och IG-betyg vt 2009, 2010 och 2011. (Källa: Regionförbundet i Jämtlands län)

	Antal akter tot med start VT	Strukna (avhopp)	IG
VT 2009	974	363	254
VT 2010	1088	393	348
VT 2011	3496	455	428

Översätts siffrorna till diagramform framgår utvecklingen tydligare. Figur 4 visar att andelen avhopp och IG-betyg minskat inom vuxenutbildningen mellan 2009 och 2011.

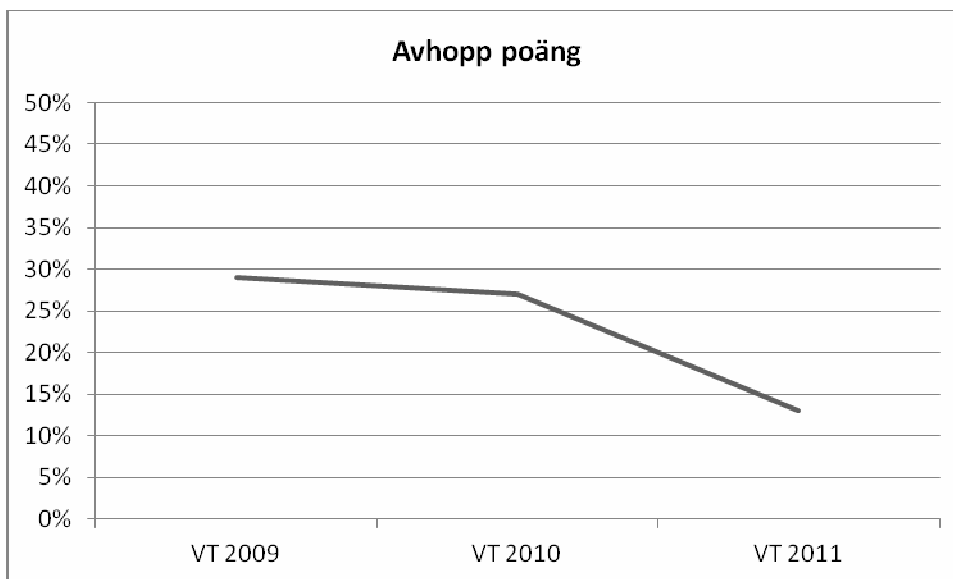

Figur 4. Antal kursdeltagare, strukna och IG-betyg vt 2009, 2010 och 2011. (Källa: Regionförbundet Jämtlands län/elevregistret Östersunds kommun)

Regionförbundet i Jämtlands län mäter också avhopp (eller indikation på avhopp) genom att följa upp hur stor andel av lästa poäng som blivit strukna. År 2009 ströks 29 % av de poäng som lästes, 2010 ströks 27 % och 2011 var andelen nere i 13 %.

⁶ Vilket motsvarar 75 % av länets totala vuxenutbildning.

Det indikerar att andelen avhopp per poäng minskat under perioden. Utvecklingen illustreras i Figur 5.

Figur 5. Andel strukna poäng av totalt antal lästa poäng vt 2009, 2010 och 2011. (Källa: Regionförbundet Jämtlands län/elevregistret Östersunds kommun)

Under perioden har sammansättningen av gruppen studerande ändrats. Bland den ökade andelen som togs in när resurserna till yrkesvux ökade, fanns fler personer med treårigt yrkesgymnasium i bagaget än annars (enligt uppgift från Drop Outs). I utvärderingen till samtliga vuxenstuderande vid LärCentra i Östersund HT 2011, hade 42 % av dem som svarade på enkäten⁷ en treårig gymnasieutbildning sedan tidigare. Projektmedarbetarna i Drop Outs menar att den gruppen troligen varit mer studiemotiverade, vilket kan ha haft betydelse för att avhoppet och icke godkända betyg inte ökat (även om några i gruppen också hoppat av). Utvärderingen visar att de flesta (95,3 %) har fått information om kursens mål och betygskriterier men inte alla upplevde att informationen var tydlig. Sexton procent upplevde inte att de fått tillräckligt med stöd och hjälp av lärarna, majoriteten av dem som kände till att det fanns möjlighet till extra stöd har inte nyttjat det. Bland dem som inte kände till möjligheten skulle lite mer än en tredjedel nyttjat det extra stödet om de känt till möjligheten. Utvärderingen visar också att det varit lätt för vissa och nästintill omöjligt för andra att få kontakt med personalen på LärCentra och att bemötandet upplevts varierande. Några uttrycker önskemål om mer struktur och planering i upplägget medan andra tycks nöjda med flexibiliteten och möjligheten att arbeta och läsa upp betyg samtidigt. Elevernas nöjdhet med utbildningen i sin helhet varierar också, allt från:

⁷ 1 067 personer fick enkäten, 37% svarade

”Jag är besviken på den här utbildningen, när det är något man verkligen vill och jobbar för och sen har man ändå ingen chans att ta gesällprovet”

till:

”Är väldigt nöjd med min utbildning och känner verkligen att jag lärt mig och utvecklats mycket”.

I Östersunds kommuns årliga enkätundersökning till studerande har andelen som upplever att de fått information om kursens mål och betygskriterier ökat totalt sett, 2011 var det 10 % fler som upplevde att de fått information än 2008. Av samtliga studerande upplevde 5 % färre att de fått tillräckligt med stöd och hjälp från sin lärare 2011 jämfört med 2008. Hösten 2011 kände en tredjedel av samtliga studerande till att det finns möjlighet till ytterligare stöd vid behov.

4.2.5 Utbildningsanordnarna

I intervjustudien med pedagoger från utbildningsorganisationerna uppger de flesta att de i någon omfattning diskuterar betygskriterier eller kursmål med eleverna. I en av organisationerna diskuteras inte alls betyg och bedömning med eleverna utan det stannar i lärargruppen. En annan strategi är att diskutera samsyn kring betygskriterier enbart på godkändnivå. Synen på bedömning borde dock diskuteras mer, menar ett par av de intervjuade pedagogerna, det är en viktig fråga och behovet finns. Det kräver att man från utbildningsföretagens sida är insatt i mål och styrdokument men så är inte alltid fallet, enligt en intervjuad pedagog.

”Lärarna har ingen pedagogisk utbildning. De har svårt att koppla till styrdokumentet.”

Några av de strategier pedagogerna använder för betyget IG:

- Sätter sällan IG, eleverna får alltid chans att göra om/ser till att alla når G
- Sätter IG när CSN ”krånglar”
- Sätter istället ”streck” för att öka chanserna att ta igen och komplettera kursen, det är svårt att förbättra ett IG

Hälften av de intervjuade utbildningsanordnarna beskriver att de arbetar utifrån en pedagogisk modell, denna beskrivs något olika. *”Blended learning”, ”learning by doing”, utvecklings-/uppföljningssamtal, successivt ökande svårighetsgrad i momenten, bemötande och förhållningssätt, inga prov* är ord som pedagogerna använder för att beskriva pedagogiken. Inte alla utbildningsföretag arbetar utifrån en pedagogisk modell, i en av organisationerna beskrivs att lärarna arbetar utifrån sitt invanda arbetssätt och att det finns nätverk inom lärargruppen men att det också finns ett utvecklingsbehov för att medvetandegöra pedagogiken. Det behövs mer diskussioner om lärandet, menar flera pedagoger.

Utbildningsanordnarna använder också olika strategier för utvärdering:

- LärCentrautvärdering
- Summativ-formativ utvärdering
- Utifrån handlings-/lärandeplanen
- Lärarna utvärderar
- Hela utvecklingsprocessen utvärderas

Det finns samtidigt anordnare som uppger att de inte alls arbetar med utvärdering. En av pedagogerna menar att man måste se till att utvärdering ingår i det pris som upphandlas av kommunen, annars riskerar uppgiften att inte prioriteras. Med vissa undantag är utbildningsanordnarnas uppföljning bristfällig, menar projektmedarbetarna.

Avhopp ska rapporteras till LärCentra i Östersund men som det fungerar i dag får kommunerna den informationen när fakturan från Östersunds kommun skickas. Projektets styrgrupp menar att rutinen inte är optimal och att det kanske vore bättre om utbildningsanordnaren meddelar berörd kommun direkt. I så fall måste krav ställas på detta i upphandlingen.

Överlag uttrycker sig pedagogerna positivt till Drop Outs verksamhet, projektet beskrivs som en länk som tidigare saknats, det har bidragit till att målgruppen synliggjorts och har belyst vuxenutbildningen. Projektet har gett en möjlighet att diskutera styrdokument, betygskriterier och skollagen, menar en av de intervjuade. Det har varit positivt att projektet lyft frågor om lärandet. Andra säger att stödet som erbjudits för yrkesrollen och att någon driver frågan behövs.

Projektansvarig vid LärCentra ser att insatserna lett till en större medvetenhet hos utbildningsanordnarna, om orsakerna till avhopp och IG-betyg samt målgruppens behov. Frågan har lyfts genom att projektet samlat vägledarna för diskussioner. Projektet har fått feedback från handledare om att de känner sig sedda och förstådda genom kontakten med Drop Outs. Den pedagogiska stödstrukturen har synliggjorts, och projektmedarbetarna menar att det i sig är en form av implementeringsprocess. Projektet har dessutom bidragit med kompetensutveckling till pedagogerna både genom utbildningsdagar och att arbetsgrupper har tagit kontakt och bett projektet besöka dem. Större utbildningsföretag har däremot kunnat tillgodose behovet genom egna kompetensutvecklingsdagar, menar projektmedarbetarna.

Den kompetensutveckling som erbjudits vägledare och pedagoger beskrivs ha fyllt ett behov. När utbildningarna upphandlats har anordnarna angett att de har rätt sorts kompetens för att hantera målgruppens problematik. Projektmedarbetarna har däremot sett brister i sina uppföljningar, till exempel att vissa utbildningsanordnare använder sitt schema oavsett elevens behov. De menar också att det inte enbart saknas specialpedagogisk kompetens utan det finns en grundläggande brist på pedagogisk kompetens bland utbildningsanordnarna, även om undantag finns. Till

exempel behöver de bli bättre på att förklara betygskriterierna och se till att eleven förstår, det är inte tillräckligt att bara sätta betyget.

Under projektet beskrivs utbildningsanordnarna själva ha kommit till insikt om att de inte fullt ut har den kompetens som krävs. I och med att den nya skollagen har ett tydligare individperspektiv kommer dock utbildningsanordnarna få ändra sin modell, tror projektmedarbetarna. De ser också ett behov av att följa upp hur utbildningsanordnarna arbetar i förhållande till anbudena, framförallt hur de tänkt arbeta med den grupp som behöver särskilt stöd. Skillnaderna mellan utbildningsanordnarna – vissa har en struktur för distansutbildning, andra har en utvecklad uppföljning, mer avhopp hos vissa och mer självdisciplinerade elever hos andra – gör att vägledarna kommer att behöva strategier för att hantera rekryteringen till studier och ta reda på vad individen har för mål och behov för att kunna guida till utbildningsanordnare som erbjuder en studieform som passar. Större krav kommer därför ställas på att studievägledarna är observanta i vägledningen. Projektmedarbetarna lyfter fram att utbildningsanordnarna kan använda de ökade kunskaperna i kommande förfrågningsunderlag på ett fördelaktigt sätt.

4.2.6 Samarbetsparterna

Att mer samarbete skett med omkringliggande resurser kring målgruppen har varit framgångsrikt i projektet, säger projektmedarbetarna, och det ses som viktigt att fortsätta samarbetet även på sikt. Samarbete har till exempel skett med Navigatorcentrum⁸ kring praktikplatser. Drop Outs har fungerat som en sluss, dit både elever och aktörer vänt sig. Enligt projektmedarbetarna finns det inte tillgång till den specialpedagogiska utredning och kartläggning som projektet erbjudit på annat håll. Personer med omfattande problematik hänvisas annars till hälsocentral, habilitering eller psykiatri men de aktörerna saknar kunskaper om hur individerna fungerar i en lärsituation. Från vården har man därför vänt sig till Drop Outs för att få hjälp med utredningen. Det nära samarbetet mellan Drop Outs, andra projekt, utbildningsanordnare och berörda offentliga organisationer har lett till att ett nätverk utvecklats under projektperioden.

Enligt projektets samarbetspartners fungerar samverkansprocessen med Drop Outs på ett bra sätt. Kommunikationen beskrivs som direkt och med korta beslutsvägar. En av de intervjuade berättar att när problem uppstått i studiesituationen har det varit möjligt med en snabb kontakt med Drop Outs, för att kartlägga problemen och ta tag i dem så att studierna kan fortsätta. Till exempel har projektet varit ett stöd för personer med läs- och skrivsvårigheter. En av samarbetsparterna har upplevt att målgruppen känt sig mycket tryggare med att få välja mellan att studera i grupp eller

---

⁸ Navigatorcentrum är ett treårigt EU-finansierat projekt som drivs av Östersunds kommun, Arbetsförmedlingen och Jämtlands gymnasieförbund som satsat på en arena för samverkan och coaching av ungdomar. <http://www.ostersund.se/boleva/ungiostersund/navigatorcentrum/navigatorcentrumfordjupning/euprojektet.4.724d4bea411d967e790f800025860.html>

enskilt och att de har känt sig omhändertagna och speciella i bemötandet från Drop Outs. Så här beskriver en intervjuad samarbetet:

”Det känns professionellt i mina vägledningssamtal att kunna berätta att det finns stöd att tillgå. Framförallt att jag kan lita på att det verkligen ges stöd.”

Det som är viktigt att tänka på i arbetet med målgruppen har tagits upp på mötena och samarbetsparterna har kunnat ta med sig kunskapen och implementera den i sin organisation. Drop Outs har varit ett stöd och till hjälp i arbetet med målgruppen, menar samarbetsparterna.

De flesta samarbetspartners är eniga om att det behövs välutbildade pedagoger för att stödja individer med ofullständig studiegång, framförallt specialpedagoger, studiehandledare och/eller coacher. Bortsett från Drop Outs projektet upplever några att den typen av stöd saknas i länet, behoven beskrivs som större än resurserna. För många som saknar fullständig skolgång finns ett behov av uppföljningsträffar, menar en intervjuad. I målgruppen finns också individer med ett rehabiliteringsbehov, för dem är vägen längre till att slutföra studier och de behöver mer stöd under processen.

”Det saknas många gånger förståelse för hur svårt det kan vara för en person med mental ohälsa att ta sig vidare och motivera sig till att utbilda sig.”

Specialpedagoger har spelat en viktig roll i projektet och modellen, innebär det att lösningen på problemet ligger i att utöka antalet specialpedagoger? Inte enbart menar en av dem som intervjuats inför utvärderingen. Problemet måste ses i ett större perspektiv, det finns både i vuxenutbildningen och i ungdomsskolan. Att bygga in stödet i strukturen är därför viktigt:

”Det gäller också att få till rutiner och arbetssätt i utbildningen för dem som har svårigheter att ta sig igenom.”

4.2.7 Sammanfattning resultat

I punktlistan har vi lyft fram vad som utifrån ett utvärderarperspektiv kan ses som projektets främsta resultat.

- Avhoppen har minskat
- Färre IG-betyg har satts
- Modellerna har tagits fram och fungerar, problem i modellerna har rättats till under projektets gång
- Minst 10 personer har gått vidare till någon form av arbete efter att de fått hjälp att slutföra sina studier
- Utbildningsanordnarnas pedagoger och vägledare har fått kompetensutveckling

- Ett nätverk bestående av aktörer på området har skapats
- Målgruppens behov av mer stöd har synliggjorts
- Utbildningsanordnarnas kunskap om målgruppen har ökat (som kan användas i förfrågningsunderlag)
- Projektet har synliggjort den pedagogiska stödstrukturen, den har också implementerats
- Kunskapen har ökat om var i ”kedjan” det finns brister och det ger ett bättre underlag för att utforma en strategi för hur det fortsatta arbetet med att minska avhopp ska se ut

5. Implementering av arbetssättet

Ambitionen har varit att arbetssättet och Drop Out modellen ska kunna fortsätta tillämpas i länets vuxenutbildning efter projektets slut. Från projektets sida önskar man, förutom att stödet för individer med behov av extra insatser tillgodoses, att samtliga kommuner tar fram en handlingsplan för att fånga upp de individer som är på väg att hoppa av. Ett annat önskemål är att ta fram en webbaserad processbeskrivning, där det framgår vad som skall göras i olika scenarion. Till exempel om utbildningsanordnaren inte klarar av att lösa problemet ska LärCentra i Östersund kontaktas. Det finns behov av en checklista och samsyn, menar projektmedarbetarna.

Vad som enligt projektmedarbetarna motiverar en fortsatt specialpedagogisk modell inom vuxenutbildningen är att målgruppen behöver mycket mer stöd än vad som normalt erbjuds i kommunerna, att alla elever ska få lyckas med studierna och att arbetssättet medför samhällsekonomiska vinster. Individen får större möjligheter att lyckas utifrån sina förutsättningar. Projektmedarbetarna menar också att det kvarstår mer utvecklingsarbete, till exempel finns ett behov av att ta sig an kopplingen mellan styrdokument och pedagogik, vilken upplevs bristfällig.

En del av implementeringen har skett via arbetsgrupperna och efter den mall som utarbetats. Projektledningen har även fört samtal om implementering på plats hos utbildningsanordnarna. På sikt krävs dock uthållig finansiering för att integrera modellen i ordinarie verksamhet och fortsätta utveckla strukturen. Under projektperioden har därför fem finansieringsalternativ tagits fram:

- Viss procent av kommunens pott för vuxenutbildning läggs på vuxenstöd
- Skärpta krav på att alla utbildningsanordnare följer förfrågningsunderlagets krav på medfinansiering av stödinsatser
- Regionförbundet och LärCentra finansierar 50 % vardera av utvecklingsarbetet
- Kommunerna delar på kostnaderna
- Nytt projekt med delvis extern finansiering

De två första alternativen ses som de mest framkomliga, och dessa kommer att vidareutvecklas. Några av de intervjuade pedagogerna vill se att frågan drivs i ett större sammanhang, till exempel att Regionförbundet tar vid med utvecklingsarbetet.

Projektansvarig vid LärCentra har tillsammans med kommunernas skolledning börjat diskutera hur en implementering av projektets verksamhet skulle kunna se ut i praktiken. När det gäller finansiering finns framförallt resurserna i Östersunds kommun men sedan grundvux försvann har resurserna i systemet minskat. Sveriges Kommuner och Landsting har beviljat Regionförbundet 20 miljoner kronor för att arbeta med avhoppare från länets gymnasieutbildning. Erfarenheterna från Drop Outs är tänkta att implementeras i det nya projektet och verksamheten kommer att handla mycket om att arbeta aktivt ute på skolorna, enligt LärCentra.

6. Kostnadsanalys

I tidigare avsnitt presenterades de resultat som uppkommit till följd av projektet. Men, det har samtidigt krävts ekonomiska resurser för att uppnå dessa resultat. Så frågan är hur resultaten ska värderas i förhållande till de kostnader som medföljer, har satsningen varit värd att göra? En beräkning av de totala kostnadsbesparingarna har inte rymts inom ramen för utvärderingsuppdraget, det krävs en mer omfattande studie för att ta fram en summa. I avsnittet diskuterar vi istället olika konsekvenser med och utan projektets insatser.

Drop Outs har använt följande räkneexempel för att belysa vilken påverkan de minskade avhopp och IG-betygen haft på kommunernas kostnader. Varje kurs som läses i vuxenutbildningen innehåller ett antal poäng, poängen för alla IG och avhopp summeras och multipliceras med en genomsnittlig kostnad på 50 kronor per poäng. Denna beräkning visar att kommunernas kostnader för avhopp har minskat från 4,8 miljoner kronor år 2007 till 3,6 miljoner kronor år 2011. Att jämföra med projektets totala budget på 11 851 280 kronor.

Ett annat sätt att förhålla sig till kostnaderna är att undersöka hur alternativen till projektets insatser ser ut. Om vi utgår från att personer utan fullgången, godkänd gymnasieutbildning har svårare att få ett arbete innebär det att en andel av dessa hamnar i utanförskap och kanske blir beroende av någon form av offentligfinansierat bidrag. I en utvärdering av projektet Livlinan (som satsat på preventiva åtgärder för att förhindra att unga människor hamnar i utanförskap) kom Nilsson och Wadskog⁹ fram till att kostnaden för varje ung människa (mellan 16 och 25 år) i utanförskap uppgår till mellan 350 000 och 1 600 000 kronor per år i form av ökad välfärdskonsumtion. Det vill säga att individerna i större utsträckning tar del av vårdinsatser via landstinget, försörjningsstöd från kommunen, sjukpenning från

⁹ Nilsson, I., & Wadskog, A. (2008). *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån: Att utvärdera de ekonomiska effekterna av tidigare och samordnade insatser kring barn och unga*. Utvärderingsrapport. Tillgänglig: <http://www.seeab.se/Ideer/ideerslut2008%2030%20april.pdf>

Försäkringskassan och behandling från Kriminalvården. Dessutom tillkommer värdet av årliga produktionsförluster med 300 000 kronor per år och individ. Skulle utanförskapet bli permanent finns också en risk att problemen förs vidare till nästa generation (s.k. social reproduktion). Projektet Navigatorcentrum, som varit inriktat på att coacha 16-25 åringar som står utanför arbetsmarknaden till studier eller arbete¹⁰, är ett annat exempel på att den här typen av insatser blir en vinst för samhället. Företaget Payoff har gjort en samhällsekonomisk utvärdering av projektet som påvisar att lönsamheten per deltagare efter ett år blir 126 000 kronor. Efter fem år är vinsten 793 000 kronor.

Om projektets resonemang ”om fler klarar sin utbildning kan fler ta sig in på arbetsmarknaden och bli självförsörjande” håller, kommer en viss andel inte längre vara i behov av till exempel försörjningsstöd vilket innebär minskade kostnader för kommunen. Att det finns individer som efter studierna fått arbete, och där man kan se att det extra stödet från Drop Outs haft betydelse, visar att antagandet håller. Dock vet vi inte ännu hur många av dem som fått fördjupat stöd som gått vidare till arbete men det framkommer troligen i den uppföljning som planeras innan projektet är slut. Effekterna på sikt kan dessutom bli att fler av dem som kommit närmare arbetsmarknaden efter kontakten med Drop Outs så småningom faktiskt får ett arbete. Därför behöver man betrakta den här typen av satsningar mer ur ett socialt investeringsperspektiv än diskutera huruvida kostnaderna helt motsvarar de samhällsekonomiska vinsterna på kort sikt. Varje enskild människas liv som projektet påverkat till det bättre blir en vinst både för individen och för samhället.

7. Analys och diskussion

Den externa utvärderingens huvudsakliga uppgift har varit att gå igenom projektets resultat och bedöma i vilken utsträckning övergripande mål och syften nåtts. I skrivande stund pågår projektet fortfarande och fler interna uppföljningar kommer att göras, fler resultat än dem som presenterats i den här rapporten är därför att vänta. Detta påverkar däremot inte den externa utvärderingens slutsatser, underlaget bedöms som tillräckligt för att kunna säga något om satsningens nytta och värde.

Projektets delmål – att utveckla en infrastruktur till stöd för målgruppen med avhopp/IG i vuxenutbildningen – har uppnåtts. Modellerna för att identifiera och kartlägga personer med behov av stöd, pedagogiska stödstrukturer och uppföljning och utvärdering av studieresultaten har utvecklats, testats, korrigerats och börjat implementeras under projektet. Resultaten påvisas genom de indikatorer som använts för att mäta måluppnåelsen – minskade avhopp och IG-betyg. Enligt de uppföljningar som gjorts har andelen avhopp och IG-betyg av det totala antalet vuxenstudierande minskat under projektperioden. Det är dock inte klarlagt i vilken

¹⁰ <http://www.ostersund.se/boleva/ungjostersund/navigatorcentrum.4.571b09fa12fff470c6f80006598.html>

utsträckning projektet ligger bakom den procentuella minskningen. I den större grupp studerande som tillkom 2011 fanns en relativt stor andel med slutfört yrkesgymnasium, vilka man kan misstänka hade mer studievana och motivation än målgruppen med behov av särskilt stöd men samtidigt kan dessa uppgifter inte bekräftas. Minskningen kan bero på flera omständigheter och därför kan vi endast misstänka att projektet varit en av de faktorer som haft betydelse för minskningen men däremot är det svårt att avgöra *hur stor* påverkan varit. Avhoppet i faktiskt antal har inte minskat under perioden och studenternas nöjdhet är inte känt. Desto tydligare är det att notera vilken påverkan projektet haft på individnivå. Konkret har projektet bidragit till att en grupp elever som behöver extra stöd tagit sig igenom utbildningen och flera av dem har gått vidare till arbete eller studier. Dessa individer har nu helt andra förutsättningar att påverka sin framtid. Även om resultaten på aggregerad nivå är svårtolkade tyder resultaten på individnivå på att antalet avhopp troligtvis varit högre utan projektets insatser och det indikerar att projektet haft en betydelse för att minska avhoppet.

Det tyder också på att projektet i någon utsträckning nått sitt övergripande mål – att de som påbörjar studier vid LärCentra och inom vuxenutbildningen ska slutföra dem på ett positivt sätt och att fler därmed kan etablera sig på arbetsmarknaden. Huruvida det är insatserna på individnivå, någon av de andra nivåerna eller alla insatser sammantaget som gett resultat är inte möjligt att bedöma. Eftersom insatserna varit mer omfattande på individnivå har dessa troligtvis haft större betydelse för resultaten på kort sikt medan insatserna på grupp- och organisationsnivå kommer att få betydelse på längre sikt. Det finns en bärighet i projektets antagande om att man måste påverka flera fronter parallellt för att nå hållbara resultat.

Kostnadsutvärderingar av den här typen av verksamhet visar att det inte är relevant att diskutera i vilken utsträckning investeringen kan räknas hem på kort sikt. Den sociala investering som görs ger istället välfärdsbesparingar i ett långsiktigt perspektiv. En minskad risk att hamna i utanförskap ger minskade kostnader för samhället och troligen fler som kommer att bidra till produktiviteten. Gör man inget alls får vi räkna med ackumulerade välfärdskostnader. Drop Outs har visat att det i någon utsträckning går att påverka avhopp och IG-betyg och att arbetssättet lett till mer resultat för målgruppen än utan insatserna.

Genom att projektet haft en utvecklingsansats har kunskaperna ökat om hur målgruppen kan stödjas på ett framgångsrikt sätt. Projektet har uppmärksammat vuxenutbildningen i Jämtlands län och målgruppen studerande med särskilt behov av stöd, det är ett viktigt resultat i sig. De brister på området som noterades i förstudien har bekräftats, några nya brister har också upptäckts och vi konstaterar att det ordinarie arbetssättet inte räcker till för att lösa problematiken. Med den samlade kunskapen om kedjans svaga länkar finns nu ett avsevärt bättre underlag för att ta fram en strategi för det fortsatta arbetet med att minska avhopp och IG-betyg. För även om projektet åtgärdat flera av bristerna på området finns mer att göra och

fortsatta åtgärder behövs på alla nivåer som projektet identifierat – individ, grupp och organisation. Förslaget om den webbaserade processbeskrivningen kan vara ett lämpligt sätt att skapa en enhetlig struktur och kvalitetssäkring. Aktörerna själva sitter säkerligen inne på mer kunskap och lösningar än vad som framkommit i den externa utvärderingen men vi har ändå identifierat några utvecklingsområden:

- Den kunskap projektet gett upphov till behöver avspeglas i förfrågningsunderlagen vid upphandling av vuxenutbildning.
- Uppföljning av betyg och avhopp behöver bli bättre. Hur kan ett utvärderingssystem se ut där alla berörda aktörer får fullständig information om situationen och utvecklingen?
- Kunskaperna om målgruppen ska finnas hos utbildningsanordnarna. Hur ser man till att detta tillgodoses permanent och hur kan kommunens upphandlingsenhet kontrollera att det som står i anbuden efterlevs?

De kunskaper som genererats om målgruppen på individnivå har börjat spridas till högre nivåer i och med projektets insatser men behöver integreras ännu starkare på högre nivåer för att få till stånd en förändring. Någon aktör behöver också ha ett huvudansvar för att driva frågan vidare och se till att det fungerar i praktiken, risken är annars att det rinner ut i sanden eller att insatserna inte får den genomslagskraft som behövs.

Men, det finns ytterligare en nivå som behöver involveras i lösningarna, och som projektet berört genom sina samarbetspartners – *samhällsnivån*. Att Arbetsförmedlingen, socialförvaltningar och liknande välfärdsaktörer skickat personer till Drop Outs och att dessa individer annars inte skulle haft någonstans att vända sig angående vuxenstudier har skapat en ny elevgrupp med större behov av stöd. Målgruppen är aktuell hos flera aktörer och projektet har visat att det finns ett behov av en länk mellan utanförskap och studier. Dessutom är målgruppen heterogen med flera delgrupper vars stödbehov kan se väldigt olika ut. En person med läs- och skrivsvårigheter behöver troligen andra saker än en person med ett psykiatriskt funktionshinder. För att stödja denna mer stödbehövande och heterogena grupp fortsättningsvis behöver man fundera över hur utbildningsanordnare, socialförvaltning, psykiatri m.fl. på bästa sätt kan samverka och effektivisera samhällets resurser. Vilket ansvar ligger på respektive aktör och vad är rimligtvis utbildningsanordnarnas roll i samverkan? Att hitta en långsiktig organisatorisk lösning med berörda aktörer är nödvändigt för att hantera målgruppen, det är inte en fråga som vuxenutbildningen kan lösa på egen hand. I det ingår också att någon aktör tar på sig samordningsrollen och att uppgiften är sanktionerad inom ramen för berörda medarbetares tjänst. Konkretiseras inte samverkan så det till exempel är tydligt vem som ska kontaktas inom psykiatrin eller om det ingår i vägledarnas

uppgift att sköta kontakterna med samverkansparterna, finns en risk att uppgiften inte utförs och det hindrar samverkan. Det menar vi är ytterligare ett utvecklingsområde.

- Eftersom målgruppen är aktuell hos flera aktörer och heterogen behövs samverkan och samordning behövs för att effektivisera samhällets insatser.

Sammanfattningsvis har projektet i huvudsak nått sina mål och gjort det som skulle göras enligt projekt- och handlingsplaner. Både utveckling och implementering av modellen/modellerna har pågått. Kunskaperna från förstudien har bekräftats och nu har kunskapsbanken utökats ytterligare. Så långt allt väl. Men, så här i projektets slutskede är det dags att blicka framåt och kärnfrågan är ”hur går vi vidare?”. Vi konstaterar att arbete återstår innan verksamheten kan permanentas, att finna utställig finansiering för de nödvändiga stödstrukturerna inom vuxenutbildningen är den mest angelägna uppgiften att ta tag i. För att ta fram en handlingsstrategi behöver projektet dock ett tillräckligt underlag, med den kunskap som behövs för att kunna besluta om vad som ska göras i nästa steg. Grundläggande är att definiera vilken verksamhet som ska finansieras och i det ingår att identifiera vilka delar i modellen och arbetssättet som är absolut nödvändiga att gå vidare med och vilka som eventuellt kan strykas. Här gäller det att systematiskt gå igenom alla delar och ta fram en långsiktigt hållbar lösning, där ansvars- och rollfördelning tydliggörs. Projektet behöver här ta ställning till vad det finns tillräckliga kunskaper om och vilken kunskap som saknas. Hur de områden man har kunskap om ska omsättas i praktiken behöver dessutom beskrivas noggrant. Kanske behöver prioriteringar göras och då är det viktigt att avgöra vad som är möjligt att göra, vad som är viktigast att göra och placera insatserna i en prioriteringsordning där de också tidssätts – vad ska göras om ett halvår och på fem års sikt? Det ger ett bättre underlag till en konkret handlingsplan och ökar förutsättningarna för att hitta finansiering.

Till sist en reflektion kring grundproblematiken som får återverkningar inom vuxenutbildningssystemet – avhoppet från gymnasieutbildning. Även om inte alla avhopp kan förebyggas eller förhindras säger studier på området att ju tidigare insatser desto bättre är det för individ och samhälle. Fortsatta insatser för målgruppen kommer att behövs inom vuxenutbildningen men frågan är hur fördelningen av resurser för åtgärder bör se ut mellan utbildningssystemen?

8. Slutsatser/rekommendationer

- Projektet har nått sina mål och har visat att det i någon utsträckning går att påverka avhopp och IG-betyg. Det är däremot inte känt i vilken utsträckning verksamheten påverkat den procentuella minskningen av avhopp på aggregerad nivå. På individnivå märks projektets resultat tydligare och det finns tecken på att insatserna gjort skillnad i de studerandes liv.
- Utgångspunkten att sätta in insatser på individ-, grupp- och organisationsnivå tycks vara rätt tänkt för att skapa hållbara resultat. Insatserna på individnivå har troligen haft störst betydelse för resultaten på kort sikt men insatserna på grupp- och organisationsnivå har potential att skapa långsiktiga effekter. Insatser behövs även fortsättningsvis på olika nivåer men för att skapa förändring krävs att kunskaperna om målgruppen förs upp på strukturell nivå.
- Insatser för målgruppen (som rör vuxenutbildning) behöver samordnas på samhällsnivå – en långsiktigt hållbar lösning behöver tas fram, med tydliggjord rollfördelning och att någon aktör tar på sig samordningsansvaret.
- Arbete återstår innan verksamheten kan permanentas:
  - 1) Gå igenom vilka delar i infrastrukturen och arbetssättet som ska behållas som de är, vilka som ska strykas och vilka som ska fortsätta utvecklas.
  - 2) Finns tillräcklig kunskap, vad behöver vi mer kunskap om och hur får vi den? *Hur* omsätta de delar det finns tillräcklig kunskap om?
  - 3) Gör en prioriteringsordning, vilka delar är möjliga att fortsätta med, vilka är viktigast och bestäm när i tiden respektive moment ska göras.
  - 4) Använd underlaget för att identifiera kostnader, detta kan ligga till grund för att ta fram en hållbar och realistisk finansieringslösning.